Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Tuzla moje mladosti, Reč unapred

Vera Mujbegović

Sasvim neočekivano, ali tiho i postojano, grad je počeo da tone. Razume se, on nije tonuo svuda podjednako, niti u svim svojim delovima. Bilo je to podzemno i podmuklo razaranje, kome se nije mogao sagledati kraj. Počinjalo je obično time što se vrata ili prozori nisu mogli zatvoriti, pojavljivale su se pukotine, otpadao je kreč i malter. „Uveče smo zatvorili kućna vrata“ – moglo se čuti s raznih strana – „a ujutro ih nismo mogli otvoriti“. Podzemne vode i unutrašnje šupljine – tajni putevi soli i slane vode – uvlačili su u svoju utrobu zgrade, naseobine, ulice i cele četvrti. Kuća porodice Andrić na putu ka Slanoj banji, sazidana uoči rata, postala je merljivi pokazatelj mesečnog i godišnjeg tonjenja, pošto je tonula ravnomerno, celim svojim temeljom. Tokom posleratnih decenija razaranje je dobijalo obrise elementarne katastrofe. Jedne zgrade su raseljavane i pražnjene, a druge su se gradile da bi primile stanare iz kuća obeleženih bojom tonjenja. Uprava za tonjenje postala je najznačajnija ustanova u gradu koji je gubio svoj prvobitni oblik. Delovi grada iz predratnog vremena, koji su činili okosnicu urbane celine, postepeno su nestajali i pretvarali se u zatravljene površine, više ili manje smisleno uredjene. Jedan za drugim nestajali su simboli grada, gradske središnje tačke, gradjevine koje su davale pečat i ton, i činile njegov kulturnoistorijski ambijent. Hotel „Bristol“, visoka i ponosna gradjevina u samom centru, na glavnoj ulici, sa prostranom kafanom i bioskopom, srušen je, a mine kojima su razbijani njegovi temelji i zidine odjekivali su u glavama žitelja kao udarci u samo srce i kičmu grada. Okružni sud, Dom kola srpskih sestara, Kameni sud, Oficirski dom, zgrada Vojnog okruga, Zanatska škola, Sekulićeva stambena zgrada sa knjižarom i cela Srpska varoš, dospele su na žalosnu listu gradjevina osudjenih na smrt i javno pogubljenje. U to vreme jedan prijatelj mi reče: „Kad nam sruše Gimnaziju – više neću ići u Tuzlu“. Došao je i taj tužni dan – nestalo je veliko žuto zdanje gimnazije, a sa njime i deo nas i naše mladosti.

Tonjenje, magično i sudbinski neporecivo odredjenje svega onog što tone, bilo je od 60-ih godina tako naglo i sveobuhvatno, tako da je razorna snaga zahvatila više nego što se moglo očekivati. Vremenom je tonjenje izazvalo takve promene konfiguracije i izgleda grada, da su mnogi koji nisu bili decenijama u gradu, pri susretu sa izmenjenom slikom grada dobijali šokove, a onaj ko bi se nekim slučajem posle dugo godina vratio u svoj rodni grad, neke delove ne bi mogao više da prepozna.

Rušenje je izazivalo bolne reakcije, jer je svaka kuća krila mnoštvo uspomena – dragi likovi koji su naslonjeni na prozore gledali na ulice, fasade zgrada koje su činile ukras

grada, dvorišno zelenilo oko kuća koje je zajedno sa njima nestajalo.

Još se nije našao pisac koji bi detaljno opisao Tuzlu, kao što je to učinio Džems Džojs, pouzdani putovodja po Dablinu. Džojs je opisao svoj „dragi, prljavi Dablin“, tako verno, da bi ga i posle zemljotresa mogli rekonstruisati prema njegovom nacrtu. Kao takav on nikada neće nestati iako je, u stvari, grad potpuno izmenio svoj lik. Pisac je napisao svoj grad. Kakva šteta da se nije našao pisac koji bi staru Tuzlu, koja inače propada u nepovrat tonjenja i erozije tla, oživotvorio putem slova i sačuvao ga za istoriju. Tuzla kakvu je pamtimo neizmerno se razlikuje od današnje razglednice Tuzle. Grad je bio jasno omedjen, skladno izgradjen, bez prevelikih kontrasta, sa uredjenim centrom i kompaktnim, izdvojenim naseljima; kvartovima poleglim po blagim, brdovitim padinama, koje su se spuštale prema koritu rečice Jale – do industrijskih predgradja Tuzle, ka Kreki, Bukinju, Moluhama, odakle se izlazilo u čistu prirodu.

Grad je postepeno izlazio iz svog ležišta. Nevidljive opruge koje su ga držale utemeljenog i definitivnog, rašrafile su se, i njegovi obrisi utkani u našu dušu i pamćenje počeli su da menjaju svoj lik. Svakim dolaskom u grad, sa užasom smo mogli da ustanovimo šta je otišlo u nepovrat – stvarali su se brisani prostori, praznine bez smisla i logičke povezanosti.

Vreme je činilo svoje, pa je došlo do onog momenta kad se čovek mogao zapitati, kako se zvala moja ulica – trenutak kad je osetio potrebu da napiše ono što je zapamtio o tim iščezlim ulicama. Na razmedju izmedju grada kakav je nekada bio i novog rasporeda koji je nastajao, javila se ideja da napišem svoju viziju „stare Tuzle“.

Tonjenje, zaborav, nestanak ljudi, i kao poslednja kap zlosrećni društveni preokret i rat u Bosni, naveli su me, iako nisam imala spisateljske sklonosti, da zabeležim i posvedočim o gradu, i, pre svega, o ljudima kakvi su nekad bili i ostali u mom pamćenju.

Da bi se čuli glasovi prohujalog vremena i njegove skrivene poruke, mora se oživeti sećanje na to vreme u svim detaljima i zapamćenim činjenicama, kako bi sačuvali od nestajanja već iščezle vrline: život u zajedništvu, toleranciju, patrijarhalnu pristojnost i uvažavanje čoveka.

Stoga je teško razrešiti nedoumicu kako da čovek napiše sećanja na detinjstvo. Da li da pomno rekonstruiše svaki zapamćeni detalj i svaku osobu vrednu pažnje, ili pak, da se prepusti maštи na osnovu zapamćenog, iznutra dočara atmosferu i iščezli svet. Kako za ovu drugu, lepšu, literarnu varijantu nisam prirodno obdarena, odlučila sam se da podjem putem rekonstruisanja činjenica, sa što većom mogućom verodostojnošću, kako bi onda ovo pisanje postiglo bar jedan cilj – tačnost faktografije i obuhvatnost podataka.

Kad pišu sećanja, ljudi, ipak, najviše pišu o sebi. Moja želja je bila da što manje pišem o sebi, a što više o onima koji nisu mogli da ostave pisani trag, niti mogu više da govore, da bi se, prelomljeni kroz moju dečju svest i sećanje, prikazali profili njihovih nezaboravnih ličnosti.

Francuski travar Maurice Mességué, zaljubljenik u bilje i svoga oca, u knjizi „O ljudima i travama“, rekao je: „U našem se kraju kaže da reka ostaje nepoznata, sve

dok joj se ne otkrije izvor. Meni je izvor otac … Bistar je to i svež izvor, raspevani izvor, okružen divljim biljem, oporim i nežnim. Njemu dugujem sve – ljubav prema životu, svoje znanje i uspeh. On je obeležio ceo moj život, koji postaje shvatljiv jedino kad se shvati moja ljubav prema njemu“.

Bila bih u stanju da u celini potpišem ovaj citat u punoj saglasnosti sa ovde rečenim, s tim što bi jedina promena mogla da bude, umesto „okružen divljim biljem“, „okružen bebama i malom decom“.

Ovi redovi su ispisani sa željom i namerom da se, pored ostalog, oživljavanjem sećanja na zajednički provedene dane u Tuzli, na neki način odužim čoveku kome su u četrdesetdrugoj godini ostrašćeni sunarodnjaci oduzeli život. Stoga sa sigurnošću mogu reći da su prvih 15 godina mog života, srećno doba ispleteno zlatnim nitima detinjstva, ozareno svetlosnim očevim likom, najsrećniji deo mog života koji više nikada nije dostignut.

Otuda je detinjstvo bilo i ostalo – moj svetionik.

Vera Mujbegović sa ocem, dr Mustafom Mujbegovićem,u tuzlanskom stanu, 1939

Napomena: Vera Mujbegović je rođena 1927. u Zagrebu. Osnovnu školu i gimnaziju je pohađala u Tuzli, gde je živela do 1947. Studirala je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu od 1947. do 1951., a doktorirala u Ljubljani 1965. sa temom iz novije nemačke istorije. Do 1980. je radila kao naučni saradnik u Institutu za međunarodi radnički pokret u Beogradu.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.